

БЕКСУЛТАНОВ А.А., ДУЙШЕНАЛИЕВА З.Т.
КГТУ им. И.Раззакова, Бишкек, Кыргызская Республика
BEKSULTANOV A.A., DUYSHENALIEVA Z.T.
KSTU n. a. I. Razzakov, Bishkek, Kyrgyz Republic.
(azis74@mail.ru)

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН БАНК ТАРМАГЫНДАГЫ КӨЙГӨЙЛӨР ЖАНА АНЫ ЧЕЧҮҮ ЖОЛДОРУ

ПРОБЛЕМЫ В БАНКОВСКОМ СЕКТОРЕ КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ И ПУТИ ИХ РЕШЕНИЯ

PROBLEMS IN THE BANKING SECTOR OF THE KYRGYZ REPUBLIC AND THEIR SOLUTION

Ар бир өнүккөн мамлекеттин каржылык системасынын баштапкы элементи болуп – Борбордук, Улуттук Банк эсептелет. Ал мыйзамдуу жана ыйгарымдуу акча-кредиттик саясатты жүргүзүүчү укукка ээ. Ошондуктан, КРУБнын таасирдүү иш алып баруусу, коммерциялык банктар менен тыгыз иштөөсү, көзөмөлдүктү катуу жүргүзүүсү базар экономикасында банктарды таасирдүү өнүктүрүүгө алып келет.

Бүгүнкү күндө банктык системанын банктык көзөмөлү, КРУБнын ролу, ишмердүүлүгү жана коммерциялык банктар менен болгон мамилелери, абалы толук кандуу изилденбей келет. Бул болсо, экономика жана финансы секторун өнүктүрүүнүн жалпы көйгөйүнүн бир бөлүгү болуп саналат жана анын өзгөчө шартын эске алуу менен аны комплекстүү изилдөөнү талап кылат. Биринчиден, банктык системанын өзгөчөлүгү жана экономикалык макро жагдайы келечектеги өзгөрүүлөргө таасирин тийгизбей койбойт. Экинчиден, жаңы технологияларды киргизүү ылдамдыгы жана аларды дүйнөлүк финансылык рыноктордо жайылтуу кыргыз финансылык индустриясындагы өзгөрүүлөр кыйла жогорку ылдамдыкта. Ошондуктан, жаңы технологиялардын «моралдык эскириш» коркунучу бар. Жогоруда айтылгандардын бардыгы макалада көргөзүлдү.

Өзөк сөздөр: *тарап, кредитор, ишеним, максат, чыгымдар, зарылчылык, киреше, өнүгүү, туруктуу, талдоо, багыт, айкындуулук, натыйжа, коопсуздук, көрсөткүч, деңгээл, зарылчылык, тобокелдик, ортомчулук, келишим, долбоор, бөлүмдөр, насыя, пайыз.*

В каждом развитом государстве главным элементом финансовых средств считается Центральный Национальный банк. Он является законной и уполномоченной, правовой и денежно-кредитной политикой. Эффективная работа Центрального Национального банка, тесное сотрудничество с коммерческими банками, усиленный контроль над финансовыми рынками приводит к эффективному развитию банковской системы.

На сегодняшний день контроль над банковской системой, роль Национального банка, отношения с коммерческими банками полностью не изучен. Это в свою очередь является частью проблемы развития экономики и финансового сектора и требует всестороннего изучения. Во-первых, от особенностей банковской системы будет зависеть изменения в макроэкономической ситуации в будущем. Во-вторых, скорость внедрения новых технологий и их распространение на мировые финансовые рынки,

изменения в финансовом секторе происходит на высокой скорости. В связи с чем растет риск «морального износа».

Ключевые слова: стороны, кредитор, доверие, план, расходы, необходимость, доход, развитие, устойчивость, анализ, направление, прозрачность, эффективность, безопасность, показатель, уровень, риск, посредничество, договор, проект, отделы, процент.

In each developed state, the Central National Bank is considered the main element of financial resources. It is a legal and authorized, legal and monetary policy. Effective work of the Central National Bank, close cooperation with commercial banks, tightened control over financial markets, leads to the effective development of the banking system. To date, control over the banking system, the role of the National Bank, relations with commercial banks have not been fully studied. This, in turn, is part of the problem of economic and financial sector development and requires comprehensive study. First, changes in the macroeconomic situation in the future will depend on the characteristics of the banking system. Secondly, the speed of introducing new technologies and their distribution in the global financial markets, changes in the financial sector is happening at a high speed. In this connection, the risk of "obsolescence" is growing.

Key words: parties, creditor, trust, plan, expenses, necessity, income, development, stability, analysis, direction, transparency, efficiency, security, indicator, level, risk, mediation, contract, project, departments, percentage.

Азыркы учурда банк акча саясатынын негизги бөлүгүн түзөт, экономикалык жашоонун борборунда орун алып, өндүрүүчүлөрдүн кызыкчылыгын тейлейт, акча каражатын өнөр жай, соода, айыл чарба жана калк менен байланыштырып келет. Банк системасы дүйнө жүзүндө чоң акча каражаттарына ээлик кылып, ар бир мамлекеттин чарбалык организминин жүрөгү болуп келет.

Банк сектору, кайсы болбосун өлкөнүн экономикасынын маанилүү каржы-кредиттик түзүүчүсү, ал эми банк тутуму алгылыктуу акча жүгүртүлүшүн камсыз кылган анын “негизги тармагы” болуп саналат. Банктык мекемелер республиканын экономикалык коопсуздугунун каржылык түзүүчүлөрүн камсыз кылууга катышуу менен каржы-кредит мамилелерине жана төлөм тармагынын ишине да катышат.

Коммерциялык банктар башка каржылык ортомчулардан экономикалык мүмкүнчүлүгү жагынан алдыга озуу менен каржылык ортомчулук системасында институционалдык планда башкы ролду ойнойт. Бирок, каржылык ортомчулук көрсөткүчүнүн алгылыктуу динамикасына карабастан, бул көрсөткүч салыштырмалуу төмөнкү деңгээлде калууда.

2018-жылдын 31-декабрдагы абалы боюнча Кыргыз Республикасынын аймагында (Пакистан улуттук банкынын Бишкектеги филиалын кошо алганда) 25 коммерциялык банк жана коммерциялык банктардын 321 бөлүмдөрү иштеп турган.

2018-жылдын 31-декабрга карата банк секторунун жыйынтык активдери жыл башынан тартып 12,1 пайызга өсүп, 222,0 млрд сомду түзгөн.

Банк секторунун жалпы депозиттик базасы² жыл башынан тартып 9,5 пайызга өсүп, 133,1 млрд сомду түзгөн, алардын ичинен:

- юридикалык жактардын депозиттери 45,5 млрд сомду түзгөн (5,6 пайызга өсүү);
- жеке адамдардын депозиттери 71,5 млрд сомду түзгөн (11,9 пайызга өсүү);
- бийлик органдарынын депозиттери 4,8 млрд сомду түзгөн (22,5 пайызга төмөндөө);
- резидент эместердин депозиттери 9,7 млрд сомду түзгөн (37,7 пайызга өсүү);
- башка депозиттер 1,5 млрд сомду түзгөн (16,1 пайызга өсүү).

Банк секторунун кредиттик портфелдин көлөмү³ 2018-жылдын 31-декабрга карата абал боюнча жыл башынан 18,1 пайызга өсүү менен, 127,9 млрд сомду түзгөн (2017-жылдын акырында – 108,3 млрд сом).

Кредит портфелиндеги классификацияланган кредиттердин үлүшү 7,5 пайызды, 9,6 млрд сомду (2017-жылдын аягында – 7,6 пайызды же 8,2 млрд сомду) түзгөн.

Бүтүндөй алганда, Улуттук банк тарабынан белгиленген экономикалык ченемдерди эсептөө үчүн колдонулган банк тутумунун таза суммалык капитал көрсөткүчү жыл башынан бери 8,6 пайызга өсүү менен 2018-жылдын 31-декабрга 36,5 млрд сомду түзгөн (2017-жылдын акырына таза суммардык капитал – 33,6 млрд сом).

Жалпы банк сектору боюнча таза суммардык капиталдын жетиштүүлүк көрсөткүчү (12 пайыз ченем боюнча) 23,7 пайыз чегинде катталган (2017-жылдын акырына – 24,2 пайыз).

2018-жылдын 31-декабрга карата банк секторунун капиталында чет өлкөлүк катышуучунун үлүшү, банк секторунун төлөнгөн уставдык капиталынын 47,3 пайызын же 11,1 млрд сомду түзгөн.

2018-жылдын 31-декабрга карата абал боюнча банк тутумунун ликвиддүүлүк коэффициенти (45 пайыз ченем боюнча) 66,9 пайызды түзгөн (2017-жылдын акырына – 65,1 пайыз).

Банк секторунун активдеринин кирешелүүлүгү (ROA) 1,4 пайызды (2017-жылдын жыйынтыгы боюнча – 1,2 пайыз), ал эми салынган капиталдын кирешелүүлүгү (ROE) 9,5 пайызды (2017-жылдын жыйынтыгы боюнча – 7,6 пайыз) түзгөн.

2018-жылдын 31-декабрга карата абал боюнча финансылык ортомчулуктун (активдер/ИДӨ) жалпы деңгээли 39,8 пайызды түзгөн [29].

Банк чөйрөсүндө мамилелердин укуктук жактан сапаттуу жөнгө салынышы Кыргыз Республикасынын бүтүндөй экономикасы үчүн өзгөчө мааниге ээ.

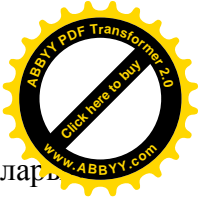
Кыргыз Республикасынын өткөн кылымдын 90-жылдарынын акырындагы жана 2000-жылдардын башталышындагы банктык мыйзамдары, эксперттердин баа берүүлөрү боюнча совет мезгилинен кийинки учур үчүн алдыңкылардын жана либералдуулардын бири болушкан. Прогрессивдүү банктык мыйзамдар 15 жыл аралыгында Кыргыз Республикасынын банк тутумунун түзүлүшүнө жана калыптанышына олуттуу салымын кошуу менен заманбап банк тутумун калыптандыруу жана банктык кызмат көрсөтүүлөр рыногун түзүүнүн негизи болгон.

Бирок, банктык мыйзамдардын колдонуудагы нормалары көбүнчө эскиргендигин, алдыңкы дүйнөлүк тажрыйбадан артта калышкандыктарын, заманбап шарттарда ыргактуу арымда өнүгүп жатышкан банктык укуктук мамилелер чөйрөсүнө катышуучулардын учур талабына ылайык зарыл керектөөлөрүн канааттандыра албай калгандыгын, ушуга ылайык системалуу, комплекстүү жана концептуалдуу түрдө кайра карап чыгууга муктаж экендигин моюнга алуу зарыл. Мамлекеттин жана коомдун, банктардын жана алардын кардарларынын учур талабына ылайык керектөөлөрүнө, өлкөнүн бүтүндөй өнүгүшүнө шайкеш келтирүү үчүн банктык мыйзамдарды мындан ары модернизациялоо жана жаңылап туруу керек.

Мында, Кыргыз Республикасынын банктык мыйзамдардын түздөн-түз негизин түзүшкөн колдонуудагы мыйзамдары ченем чыгаруу ишине ыраатсыз мамиле кылуунун, ар кандай кызыкчылыктардын мезгил-мезгили менен таасир этүүсүнүн жана макулдашылбаган оңдоолордун киргизилгендигинин натыйжасында, нормалар бири-бирине түздөн-түз каршы келгидей абалга келишкен, мында атаандаштык жана нормалардын карама-каршылыктардын орун алышы, же болбосо бул чөйрөдө коомдук мамилелерге объективдүү муктаж болгондордун мыйзам чегинде жөнгө салынбагандыгы (мыйзамдагы кемчиликтер) негизги көйгөй болуп саналат.

Жогоруда көрсөтүлгөндөрдүн баардыгы тике же кыйыр түрдө төмөнкүдөй терс натыйжаларга алып келип жатат:

- калктын жана ишкерлердин банк тутумуна карата ишениминин начар болушуна;
- коммерциялык банктарда орун алган көйгөйлөрдү эрте аныктоо жана ыкчам чечүү системасынын өнүкпөгүндүгү;

- банктарга карата мыйзамдарда каралган таасир этүү чаралары эффективдүү колдонуу мүмкүнчүлүгүнүн жоктугу;

- коммерциялык банктардын жана башка финансы-кредиттик мекемелердин кредиторлор катары кызыкчылыктарынын жана укуктарынын корголбогондугу ж.б.

- банктарды жоюу жана банкроттоо жол-жоболорунун натыйжасын жүргүзүлүшү, кредиторлордун укуктарынын жана мыйзамдуу кызыкчылыктарынын бузулушу, ошондой эле системалуу банктардын банкрот болушуна байланыштуу, системалуу тобокелдиктердин болушу.

Бүгүнкү күндө мындай көйгөйлөрдү тез арада чечүү керек.

Ал эми, коммерциялык банктарга тишелүү болгон көйгөйлөр дагы жок эмес, аларды тизмектеп кетсек:

Насыя берүүдөгү пайыздын жогору болушу. Азыркы шартта баардык коммерциялык банктарда насыялар жогорку пайызда башкача айтканда 22% - 32% берилип жаткандыгы, албетте экономикага жана каржылык ортомчулукка терс таасирин тийгизбей койбойт. Ошол себептүү насыя алган кардарлар дагы азайганы шексиз.

Төлөм системасынын жетишсиз өнүгүүсү. Азыркы учурда республикада калк накталай акча менен иш алып барышат. Бул да болсо чоң көйгөйлөрдүн бири.

Республиканын экономикасында каржылык ортомчулуктун деңгээлинин төмөн болушу. Төмөнкү тизмекте оң динамика көрсөтүлгөнү менен көйгөйлөрдү жаратат.

1-Таблица. Кыргыз Республикасынын банк системасынын каржылык ортомчулук көрсөткүчтөрүнүн динамикасы (%)

Көрсөткүчтөр	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Ички дүң продукцияга (ИДП) болгон активдер	7,2	6,8	10,4	13,6	18,8	21,7	24,8	30,1	29,9
ИДК болгон насыялар	2,2	2,1	2,7	3,5	6,2	7,6	9,9	14,9	14,9
ИДП болгон депозиттер	4,2	3,4	4,8	6,0	8,7	12,9	14,5	16,3	14,4

Булак: КРУБ маалыматынын негизинде түзүлдү

Ошону менен бирге бул көйгөйлөр менен бирге чечүү багытында кемчиликтер дагы жок эмес:

1. Банктар аралык электрондук түрдөгү 50% жана калган бөлүгү акчалай түрдөгү акчалай агымы республиканын бюджетине келип түшөт жана бюджеттин чыгаша бөлүгү акчалай түрдө аткарылат.

2. Рынокто банктар аралык калкты майда күнүмдүк төлөмдөрдү аткарчу адистештирилген система жокко эсе.

3. Банк сектору жогорку деңгээлде өнүгүп жатса дагы төлөм карточкалары мене ниш алып баруу төмөнкү деңгээлде.

4. Азыркы колдолнулуп жаткан төлөм системалары жана аларды өнүктүрүү колго жасалчу жумуштарды азайтат.

5. Төлөм боюнча төлөм кызматтарды республиканын аймактарында бирдей өнүккөн эмес.

Банк секторуна тиешелүү чоң деңгээлдеги көйгөйлөрдүн катарын рынок капиталынын толук өнүкпөгөндүгү жана институтционалдык инвесторлордун жоктугу толуктайт. Ал эми чакан деңгээлде, төлөө мүмкүнчүлүгү бар кардарлардын аздыгы, алардын финансылык отчетторунун толук андуу эместиги, банк ичиндеги чыр чатактар, корпоративдик башкаруу деңгээлинин төмөндүгү, жумушчулардын профессионалдык деңгээлинин төмөндүгү жана информациялык технологиялардын эскириши көйгөй жаратпай койбойт.

Бүгүнкү күндө банк системасынын ишенимдүүлүгү жана туруктуулугу, коммерциялык банктардын таза суммардык капиталынын жетиштүү бийик деңгээлде болуп, кандайдыр бир бышыктык запасынын болушун аныктайт. Коммерциялык банктардын суммардык капитал шайкештигинин коэф. фициенти талап кылынган 12%дын ордуна – 24,6%ды түздү. Бул деген, Кыргызстандын банк сектору таза тобокел активдеринин өлчөмүн 2 эседен ашык көбөйтсө дагы туруктуу бойдон калат дегенди түшүндүрөт. Ликвиддүүлүктүн көрсөткүчтөрү аныкталган нормативдик деңгээлден жогору жана азыркы тапта банк тутумундагы акыркы ликвиддүүлүктүн коэффициенти нормадагы 45%дын ордуна 79,9%ды түздү. Көпчүлүк банктарда өздөрү үчүн «ыңгайлуу» болгон ликвиддүү каражаттардын запасы бар. Бул деген керек убакта аманатчылардын алдында өздөрүнүн милдеттүү төлөмдөрүн төлөп бере алышат.

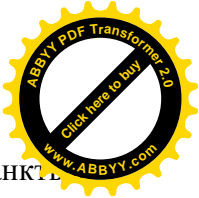
Азыркы орун алган банктык структурада КРнын Улуттук банкы, 25 коммерциялык банк жана «Кыргыз банктар бирлиги» банк секторунун туруктуу структуралык катышуучулары болуп эсептелет. Ишмердигине жараша коммерциялык банктар универсалдык болуп саналат. Акыркы кездерде коммерциялык банктар сактык кассаларын филиалдарга айландыруу жолу менен кеңейе башташты. Коммерциялык банктардын филиалдык түйүндөрүнүн көбөйүшү азыркы учурдагы атаандаш тыкты эске алуу менен кардарларга багытталган. Ушуга байланыштуу жакын арада алыскы райондордо коммерциялык банктардын филиалдары жана өкүлчүлүктөрү ачылып, жарандар тигил же бул банктын кызмат көрсөтүүсүн тандоого мүмкүнчүлүк түзүлөт деген ишеним бар. Азыркы күндө банк системасында иштеген адамдардын саны 14,5 миңге жетти, же жалпы калктын санынын үлүшүндө 0,24 пайызды түздү [19].

Өнүгүү деңгээлиндеги банктын миссиясы жана артыкчылыгы төмөнкүлөр:

- 1) Активдүү маркетингдик саясатты жүргүзүү менен калкка тартууланып жаткан кызматтардын түрлөрүн жаңылаштыруу жана модернизациялоо;
- 2) Банк тармагындагы филиалдарын өркүндөтүү жана көбөйтүү;
- 3) Калкты тейлөө базасын көбөйтүү;
- 4) Кыргыз Республикасынын аймагында пластикалык карталардын колдонулуусун жакшыртуу;
- 5) Банк тармагында жаңы инструменттерди колдонуу менен ликвиддүү баалуу кагаздары, опциондорду колдонууга шарт түзүү;
- 6) Киргизилген программаларды көзөмөлдөө менен тейлөө системасын жакшыртуу;
- 7) Жүргүзүлүп жаткан импорттук жана экспорттук операциялардын көлөмүн көбөйтүү [1].

Бүгүнкү күндө банк тармагында накталай эмес акча каражат менен иш жүргүзүү ыңгайлуу. Бул максатта ар бир банк төлөө карталарын иштеп чыгууда. КР аймагында улуттук карта Эл карт болгондуктан коммерциялык банктардын дээрлик баары бул картаны тейлешет. Мындан тышкары мультивалюталык карталарды да тейлешет. Жалпысынан айткан банк тармагындагы реформалар экономиянын реалдуу секторлору менен тыгыз иш жүргүзүүдө каржылык стабилдүүлүккө жетишет. Ал эми стабилдүү экономикада реалдуу секторго берилүүчү кредиттер да көп болот. Өлкөнүн өнүгүүсүнө жол ачат. Банктар үчүн эң маанилүү бул кардарлардын ишенимине кирүү, а бул үчүн банк стабилдүү, рентабидүү жана туруктуу болуусу заарыл. Ар кандай инвестициялык проекттерин негизинде банк экономикалык өнүгүүгө умтулуусу заарыл. Банктарды өнүктүрүүдө дагы бир метод рефинансирлөө системасын колдонуу талап кылынат. Кыска жана узак мөөнөтөгү карыздарды колдонуу методдун иштеп чыгуу. Ал үчүн төмөнкүлөрдү жакшыртуу керек:

- 1) Төлөө системасын жакшыртуу;
- 2) Айыл жергесинде банктык кызмат көрсөтүүлөрдү жакшыртуу жана көбөйтүү;
- 3) Ипотекалык кредиттөөнү өнүктүрүү [20].

Илимий техникалык прогресстин негизинде банктар автоматташтырылган банктардын кызматтарды көрсөтүү максатында өздөрүнүн банкоматтарын калкка колдонууга ыңгайлуу кылуу да. Банкоматтар аркылуу банкка акча каражаты түшүп турат. Мисалы, карталардагы балансты текшерүүгө-1сом кармалат анын 0,57 тыйыны МПЦга кетет, ал эми 0,43 тыйыны банкомат кайсыл банктын карамагында болсо ошол банктын кирешеси болуп салата. Эгерде кардар банкоматтан акча алгандан кийин чек алса-5 сом кармалат. Банкоматтар автоматтык кассирдин ролун аткарат. Баарынан маанилүүсү банкомат ыңгайлуу, убакытка үнөмдүү жана кардарлар каалаган жерден акча алуу мүмкүнчүлүгүнө ээ болот. Мындан тышкары азыр мобилдик программалар өнүгүүдө алардын бир “Эл сом” программасы. Ички базарда банк тармагы төмөнкүлөрдү өнүктүрүүсү зарыл:

- 1) Сомдук активтерин жана пассивдерин көбөйтүү;
- 2) Кардарлар базасында резиденттердин көлөмүн көбөйтүү;
- 3) Мамлекеттик баалуу кагаздарга инвестициялоо;
- 4) Кардарларды тейлөөдө колдонулуучу программанын иштөө деңгээлин жогорулатуу, же болбосо эски программанын ордуна жаңы программаны сатып алуу;
- 5) Кардарларга кредиттерди берүүдө тобокелчиликти пайыздык өлчөмүнө көңүл буруу;
- 6) Акча каражаттарын туура жакка жумшоо;
- 7) Филиалдарда иштеген жумушчуларга ыңгайлуу жумуш ордун түзүп берүү;
- 8) Атаандаштыкка туруктуу болуусу керек.

Эффективдүү прогреске жетүү үчүн баардык банктар акча каражаттын мобилизациялашат. Коммерциялык банктардын ички саясатында депозиттик база өтө жогорку тепкичти ээлебейт. Бирок акыркы жылдарга салыштырмалуу мамлекеттин ичинде баардык банктардын депозиттик базасы 3,2% ке жогорулаган. Ага аманаттарды коргоо агентигинин жакшы иш алып баруусу өбөлгө болду.

Экономиканын эң негизги багыты бул каржы сектору, андыктан бул тармакка өзгөчө көңүл буруу заарыл. Банк тутумун өнүктүрүү үчүн мамлекет ичинде акча каражаттары туура багытта ишелүүсү зарыл, Кыргыз Республикасында бош жаткан акча каражаттары көп, алар негизинен сакталуучу гана милдетти аткарып айланууда акчанын жетишсиздигин жаратууда. Өнүккөн өлкөлөрдө акча каражаттарын калк сөзсүз банктарда же атайын каржылык уюмдарда сакташат.

Банктарды өнүктүрүүдө камсыздандыруу тармагында көңүл буруу заарылдыгын эстен чыгарбоо керек. Анткени камсыздандыруу тармагы жашы иштесе, калк тарабынан милдеттүү же болбосо ыктыярдуу камсыздандыруу процессин толук толук түшүнүп камсыздандырышса, анда экономикада бош акча каражаттары пайда болмок.

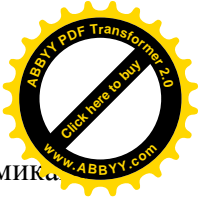
Чогулган акча каражаттарын камсыздандыруу фондуну банктарга узак мөөнөтүү аман катары салуунун негизинде узак мөөнөтүү насыяларды банк калкка тартууламак.

Мындан тышкары банк тутумун өнүктүрүүгө баалуу кагаз базарынын да таасири аябагандай чоң, фондулук биржа эффективдүү иш алып барса, анда коммерциялык банктар өздөрүнүн баалуу кагаздарын сатуу менен биргеликте банкка акча каражатын тартуу процесси өнүкмөк.

Баалуу кагаздар базары менен мамлекеттин ичинде акча массасын көзөмөлдөө же болбосо башарууга ээ болуу мүмкүнчүлүгү бар экендигин унутпоо керек.

Мындан башка да инвестициялардын өлкөгө келүүсү да банк тутумуна өз таасирин тийгизет, инвестицияларды тартууга мамлект ыңгайлуу шарттарды түзүүсү керек. Саясий туруктуулук жана каржылык стабилдүүлүк, баарынан маанилүү. Албетте ар бир инвестор пайда алуу максатында өз акча каражаттарын инвестияга жумшайт, андыктан банк тутумуна тарыхы боюнча рентабилдүү болуусу зарыл.

Дүйнөлүк практикага көз чаптыруу менен алардын колдонгон методдорун эске алуу менен биргеликте Кыргыз Республикасынын банк тутуму өнүгүү деңгээлинде, б.а экинчи баскычта десек болот. Бүгүнкү күндө каржылык абал банктардын калыптанган мезгили деп кароого болот.

Ал эми мындан аркы багыттары өнүгүү баскычы болот. Өнүккөн экономика жетүү үчүн Кыргыз Республикасынын каржылык тармагынын баары үзгүлтүксүз, так жана туура иш алып баруусу керек. Ошондо гана каржы жагынан жетишкендик пайда болот[19].

Адабияттар тизмеси

1. О банках и банковской деятельности в Кыргызской Республике [Электронный ресурс]: закон Кыргызской Республики // (В редакции Законов КР от 26 марта 2003 года N 63, 18 декабря 2003 года N 235, 15 декабря 2004 года N 192, 10 марта 2005 года N 46, 1 декабря 2005 года N 158), - Бишкек, от 29 июля 1997 года N 60. Режим доступа: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/560?cl=ru-ru>
2. Банковский вестник [Текст]: Журнал. – Бишкек: 2018. - 78 с.
3. Годовой отчет НБКР [Текст]: Журнал. – Бишкек: 2018. – 123 с.
4. Коробов Ю.И. Банковский маркетинг [Текст] Ю.И. Коробов // Деньги и кредит. -1994. - №9-1-. – с 16-23..
5. Миловидов В.Д. Современное банковское дело. Опыт США [Текст] / В.Д. Миловидов.- М.: Приор, 2000. - 374 с.
6. Финансово-кредитный энциклопедический словарь [Текст] / под ред. А.Г.Грязновой. - М.: Финансы и Статистика, 2002. – 675 с.
7. Тавасиева А.М. Банковское дело[Текст] / А.М.Тавасиева. – Москва: 2002. – 569 с.
8. Белоглазова Г.Н. Банковское дело [Текст] / Г.Н. Белоглазова, Л.П. Кроливецкой. – Москва: 2004. - 675 с.
9. Полфремен Д. Основы банковского дела [Текст]: Д. Полфремен, Ф. Форд. – Москва: 1996. – 567 с.
10. Пещанская И.В. Организация деятельности коммерческого банка [Текст] / И.В. Пещанская. – Москва: 2001. – 523 с.
11. Ковалев А.М. Финансы и кредит [Текст] / А.М. Ковалев. – Москва: 2005. – 545 с.
12. <http://minfin.kg>- Министерство Финансов Кыргызской Республики.
13. www.worldbank.kg – Ресурсы всемирного Банка.
14. www.adb.org/KYRM - Ресурсы Азиатского Банка развития
15. www.ebrd.com - Ресурсы европейского Банка Реконструкции и Развития.
16. www.nbkr.kg – Национальный Банк Кыргызской Республики.
17. <http://finsabat.kg/?p=986&lang=ky>
18. <https://tyup.net/page/bank-degen-emne>
19. Коммерциялык уюмдардын каржылык башкаруусу тууралуу журнал [Текст]. – Бишкек: 2017. - 94-б.
20. Рыбин В.И. Улуттук банктык тутум [Текст] / В.И.Рыбин. - Москва: М.В.Ломоносов атындагы МГУ. 2009. – 45 б.